

Ocena rozprawy doktorskiej mgr inż Krzysztofa Wojtasa pt.:

**Wykorzystanie testu tendencyjności poznawczej w ocenie dobrostanu
danio pręgowanego (Danio rerio)**

Recenzje rozpraw doktorskich różnią się pod względem długości i szczegółowości w zależności od tego, czy konkluzja jest pozytywna czy negatywna. Konkluzje negatywne wymagają szczegółowego udokumentowania i uzasadnienia, stąd recenzje je zawierające są zwykle dłuższe i bardziej szczegółowe niż te zakończone pozytywnie. Recenzowana rozprawa bardzo mi się podoba, stąd recenzja będzie zwięzła.

1. Trafności wyboru i oryginalność problemu badawczego podjętego w rozprawie

Tematykę badań Doktoranta uważam za niezwykle ciekawą i ważną. Mimo rosnącego zainteresowania badaczy oraz opinii publicznej problematyką dobrostanu zwierząt, dobrostan ryb wydaje się tematyką ciągle zaniedbywaną. To poważny kłopot, biorąc pod uwagę liczbę zwierząt tej gromady wykorzystywanych w działalności gospodarczej człowieka. Jest to też grupa zwierząt szczególnie dotknięta stereotypowymi poglądami dotyczącymi ich zdolności od czuwania (np. rozpowszechnione, błędne przekonania wędkarzy o braku zdolności odczuwania bólu przez ryby). Podjęcie więc systematycznego, opartego na metodach naukowych oglądu dobrostanu ryb, uważam za trafne i potrzebne.

2. Ocena poprawności i kompletności celów oraz hipotez badawczych

Doktorant podejmuje analizę wpływu hodowli ryb w środowisku o zróżnicowanym stopniu złożoności. Układ badania oraz postawione pytania badawcze oceniam bardzo wysoko, z zastrzeżeniem dotyczącym terminologii, które opisuję poniżej w punkcie 5 oraz 6.

3. Ocena poprawności struktury rozprawy

Rozprawa ma przejrzystą strukturę, co ułatwia analizę zawartych w niej treści. Składa się z części teoretycznej, w której czytelnik zapoznawany jest z literaturą dotyczącą tematu, części empirycznej, streszczenia oraz bibliografii. Tytuły rozdziałów trafnie oddają treść kolejnych części, a język narracji jest jasny i precyzyjny.

4. Ocena stopnia zaawansowania zawartej w rozprawie wiedzy teoretycznej

Doktorant wykazuje się gruntowną znajomością podejmowanej tematyki badawczej. Jest to szczególnie istotne w projektach interdyscyplinarnych, trudnych dla badaczy ze swej natury, zmuszających ich do przekraczania granic swojej dyscypliny macierzystej i opanowywania terminologii i specyficznego języka (żargonu) dyscypliny sąsiadującej. Uwagę krytyczną, dotyczącą sposobu używania pojęć zawarłem w pkt. "Uwagi polemiczne".

5. Ocena znajomości metodologii badań oraz przyjętych i zastosowanych metod badawczych

Z dużą przyjemnością czytałem opis przeprowadzonych badań. Stranność planu badawczego, zastosowane bodźce oraz testy behawioralne uważam za dobrane trafnie i starannie opisane. W trakcie lektury nierozwiązałem jednak wątpliwości dotyczącej uzyskanych efektów eksperymentalnych. Wszystkie ryby przeszły etap warunkowania. Następnie zostały rozdysponowane do zbiorników o różnych właściwościach (wzbogaconego lub nie). Pełna jasność co do uzyskanych wpływów środowiskowych oraz wpływu poprzedzającego warunkowania uzyskana być mogła poprzez dodanie grupy niewarunkowanej, przeniesionej następnie do dwóch zbiorników, analogicznie do grupy warunkowanej. Takiej grupy jednak nie ma. Jak wiadomo z licznych prac, trening sam w sobie jest silnym wzbogaceniem środowiska zwierzęcia. Myślę więc, że warto w kolejnych podejściach uzupełnić plan badawczy o ten, brakujący w obecnym, układ porównawczy.

6. Uwagi polemiczne

Uwagi zamieszczone poniżej powinny być traktowane jako element dyskusji naukowej a nie krytyki samej rozprawy i kierowane są pod roz wagę Doktoranta w planowaniu przyszłych przedsięwzięć badawczych.

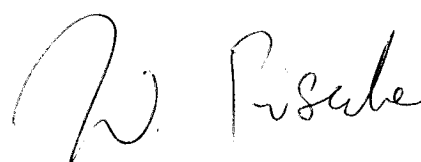
Główna uwaga polemiczna odnosi się do podstawowego pojęcia używanego przez doktoranta tj. “Tendycyjnosc poznawcza”. Słownikowe tłumaczenie terminu “Cognitive bias” nie do końca oddaje jego psychologiczny sens. W psychologii jest on interpretowany raczej jako pewnego rodzaju “bład poznawczy” lub “zniekształcenie”. Ponadto zastanawiam się, czy pojęcie to jest w ogóle Doktorantowi potrzebne w kontekście przeprowadzonych badań. Badaczom zachowania się zwierząt zawsze i wszędzie powinna zapalać się w głowie czerwona lampka w postaci zasady L. Morgana z 1894r [„W żadnym wypadku nie możemy interpretować działania jako wyniku wyższej czynności psychicznej, jeśli może ono być interpretowane jako wynik procesu przebiegającego na niższym poziomie” (Morgan, 1894, s. 53).]¹. Tak więc do opisu i wyjaśniania zachowania się zwierząt można angażować pojęcie odwołujące się do procesów psychicznych wyższego rzędu po wyczerpaniu teoretycznych możliwości pojęć odwołujących się do procesów niższego rzędu. I tak, procesy poznawcze zawierają w sobie zjawisko warunkowania, ale nie każdy przejaw warunkowania świadczy o wystąpieniu procesu poznawczego. Procesy poznawcze, bład/tendycyjnosc poznawcza to pojęcia z “górnego półki” pojęć psychologicznych. Istnieje poważna obawa, że zostały użyte w rozprawie nadmiarowo. Gdy patrzę na przeprowadzone badania, widzę procesy warunkowania, habituację do złożoności (hodowla w warunkach wzbogaconych) oraz behawioralne testy preferencji. Analogicznie zachęcałbym do ostrożności w używaniu pojęcia “testu tendycyjnosc poznawczej”. W istocie, na poziomie operacyjnym, mamy do czynienia z testem preferencji. Pomiar dotyczy bowiem czasu przebywania w określonym części dostępnego środowiska w relacji do innych jego części. Preferowanie określonego środowiska (wyrażone dłuższym czasem przebywania w nim) nie oznacza niczego innego niż różnicowanie dostępnych bodźców. Nie wiemy bez dodatkowych danych (a o te w danym układzie dośw. bardzo trudno), czy jest to

1 Morgan, C. L. (1894). An introduction to comparative psychology. London: Scott.

różnicowanie pomiędzy sytuacjami “przyjemna vs nieprzyjemna” czy też jedynie “bardzo nieprzyjemna vs dość nieprzyjemna”. Dla potrzeb przyszłych badań oraz publikacji zachęcam Doktoranta, aby zreinterpretował uzyskane wyniki w sposób pozwalający na uniknięcie nieuzasadnionego włączania pojęć psychologicznych tworzonych dla potrzeb wyjaśniania zachowania człowieka (oraz zwierząt, co do których mamy silne dowody na obecność złożonych procesów psychicznych) do analizy efektów behawioralnych tego niewymagających. Ze swej strony, będę o to prosił Doktoranta podczas publicznej obrony rozprawy doktorskiej.

7. Konkluzja

Wysoko oceniam przedłożoną rozprawę doktorską autorstwa Krzysztofa Wojtasa pt. **“Wykorzystanie testu tendencyjności poznawczej w ocenie dobrostanu danio przegowanego (Danio rerio)”**. Uważam, że w pełni spełnia ona wymagania stawiane rozprawom doktorskim w obowiązujących przepisach ustawy o stopniach naukowych i wnoszę do Rady Wydziału Biologii i Hodowli Zwierząt o dopuszczenie jej do publicznej obrony.

/Prof. dr hab. Wojciech Pisula/